

MILJØSTATUS FOR OPPLAND 1995

Rapportnr.:

8/95

Dato:

10.05.95

Forfatter(e):

Redaktør: Pål Erik Jensen

Faggruppe:

Miljøvernforvaltning

Prosjektansvarlige:

Per Svardal

Område:

Oppland

Finansiering:

Avdelingens budsjett

Antall sider:

29 + vedlegg

Emneord:

Forurensning, naturforvaltning

ISSN-nummer:

0801-8367

Sammendrag:

Miljøstatus for Oppland 1995 er kortfattet, og skrevet i en sterkt bundet form. Miljøspørsmål som Fylkesmannens miljøvernavdeling anser som de mest sentrale er tatt opp, men det er også tatt med emner for å vise bredden i miljøvernarbeidet.

På naturforvaltningssiden er det artsforvaltning som har fått størst plass. Artsforvaltning eller et artsvern er i de aller fleste tilfelle helt avhengig av en god områdeforvaltning eller et områdevern. Det kommunale og fylkeskommunale planarbeidets sentrale betydning for miljøvern er derfor understreket i begynnelsen og i slutten av rapporten.

Etter som tettstedskloakken nå renses i hele fylket, er det landbruk som er blitt fylkets desidert største forurensere av vann. Som nummer to kommer utslippene fra den spredte boligbebyggelse.

Referanse:

Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelingen, 1995. Miljøstatus 1995. Rapp. 8/95, 29s. + vedlegg

Fylkesmannen i Oppland
Miljøvernavdelingen

Statsetatenes Hus, Storgata 170-174, 2600 LILLEHAMMER
Tlf. 61 26 60 51, Telefax 61 26 61 67

FORORD

Fylkesmannen i Oppland, Miljøvernavdelingen har denne gang laget en miljøstatus i en helt ny form. Vi har tatt utgangspunkt i internasjonale og nasjonale forpliktelser som setter rammene for vår virksomhet. Vi går videre med Plan og Bygningsloven, særlover, og inn i utvalgte fagemnene. Til slutt forsøker vi å "snøre det hele sammen igjen" med et kapittel om regional og kommunal planlegging, der denne planleggingens meget store betydning for miljøvernarbeidet blir understreket.

De utvalgte fagemnene er holdt i en bundet form, blant annet ved en felles lest med miljømål, status og utfordringer som hovedpunkter. Fagemnene, med ett unntak, er skrevet slik at de får plass på en A4-side. Også med ett unntak (friluftsliv), er fagemnene redigert i rekkefølge som for miljøvernforvaltningens resultatområder.

Vi har ikke hatt som ambisjon å få med absolutt alt om alle miljøspørsmål i fylket vårt. I stedet har vi gjort et utvalg, der vi har tatt opp det som for oss nå i 1995 er hovedpunkter. Vi antar at vi vil komme til å revidere miljøstatus hvert annet år. Ved revisjoner vil emner i denne miljøstatus komme til å bli tatt ut, og nye vil komme til. F.eks har organisering og samarbeid av avfallshåndtering denne gang fått en side. Når organiseringen er på plass, vil emnet gå ut av miljøstatus.

Fagemnene er skrevet spesielt med tanke på politikere og ansatte som arbeider med miljøspørsmål i kommuner og fylkeskommunene. Den begrensede plass vi har gitt hvert fagemne, gjør at vi noen ganger har måttet forenkle litt og gi avkall på nyanseringer og presisjon i begrepsbruken. Vi har også i størst mulig grad prøvd å unngå rent fagspråk.

Vi håper at denne miljøstatusen vil være av interesse og til nytte i miljøvernarbeidet i Oppland.

Lillehammer, mai 1995

Knut Korsæth

fylkesmann

Per Svardal

fylkesmiljøvern sjef

INNHOOLD

	Side
INTERNASJONALE FORPLIKTELSER	4
PLAN OG BYGNINGSLOVEN	6
SÆRLOVER OG VIKTIGE STORTINGSMELDINGER	7
FAGEMNER:	
Områdeforvaltning: Verneområder	9
Artsforvaltning: Truede og sårbare arter	10
Artsforvaltning: Villrein	11
Artsforvaltning: Jerv	12
Artsforvaltning: Storaure	13
Artsforvaltning: Elg	14
Artsforvaltning: Forsuring	15
Kulturlandskap	16
Friluftsliv	17
Forurensning: Fosfor og Nitrogen	18
Forurensning: Utslipp fra tettbygd strøk	19
Forurensning: Utslipp fra spredt bebyggelse	20
Forurensning: Renseanlegg	21
Forurensning: Husdyrgjødsel	22
Forurensning: Fiskeoppdrett	23
Helse og miljøfarlige stoffer: Radioaktivitet	24
Avfall og gjenvinning: Avløpsslam	25
Avfall og gjenvinning: Organisering og samarbeid	26
Avfall og gjenvinning: Gjenvinning	27
Avfall og gjenvinning: Spesial avfall	28
REGIONAL OG KOMMUNAL PLANLEGGING	29
VEDLEGG	

INTERNASJONALE FORPLIKTELSER

GENERELT:

Trekkende dyr og luftforurensninger kjenner ikke riksgrenser. Oppland og Norge er en del av det globale naturmiljøet. Hvordan vi forvalter våre naturressurser får betydning for det totale livsgrunnlaget for mennesker, dyr og planter både i vårt nærmiljø og på verdensbasis. På samme måte påvirker andre nasjoners ressursutnyttelse og forurensninger forholdene i Norge. For å nå vårt mål om en bærekraftig utvikling er derfor forpliktende internasjonale avtaler viktig som en overbygning over det lokale arbeidet.

Føre-var-prinsippet slår fast at den som planlegger å gjennomføre en aktivitet eller tiltak skal godtgjøre at dette ikke medfører ubotelige skader på miljøet. Dette ble fastslått som internasjonalt prinsipp på Bergen konferansen i 1990.

NATURVERN:

Norge har gjennom flere internasjonale avtaler og konvensjoner forpliktet seg til å verne om sine planter og dyr og deres leveområder. De viktigste avtalene er:

Ramsar-konvensjonen (1975): Om vern av våtmarksområder av internasjonal betydning. Formålet er å beskytte våtmarker med de plante- og dyrearter som er avhengige av dem. Det forutsettes at hvert medlemsland fører opp minst ett våtmarksområde på den såkalte «Ramsar-lista» over internasjonalt viktige våtmarksområder. Norge har 14 slike områder (5 på Svalbard), ingen av dem ligger i Oppland.

Washington-konvensjonen-CITES (1975): Regulerer internasjonal handel med truede plante- og dyrearter. Konvensjonens mål er å beskytte truede ville dyr og planter mot overutnyttelse ved internasjonal handel. På konvensjonens liste står bl.a. ulv, jaktfalk og alle orkideer.

Bern-konvensjonen (1982): Om vern av europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder. Det legges særlig vekt på å beskytte truede og sårbare arter. På konvensjonens liste I står plantearter som medlemslandene skal underlegge total fredning. I Norge vokser 15 av disse artene. Liste II omfatter en rekke pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, insekter og andre dyr som skal beskyttes mot fangst, jakt, innsamling av egg og besittelse og handel med dyrene eller produkter av dem. Av disse finnes 124 av artene i Norge, bl.a. ulv, jerv og bjørn. Medlemslandene er forpliktet til å frede artene og deres leveområder. Liste III omfatter de fleste europeiske dyrearter. Utnyttelsen av dem skal foregå på en slik måte at bestandene ikke blir truet. Liste IV omfatter fangstredskaper og jaktmetoder som er forbudt.

Bonn-konvensjonen (1983): Om vern av trekkende ville dyrearter. Målet er å beskytte trekkende, ville dyr som regelmessig krysser nasjonale grenser. På konvensjonens liste I står trekkende arter som står i fare for å bli utryddet. Medlemslandene er forpliktet til å sørge for at disse artene og deres leveområder blir beskyttet gjennom strenge vernetiltak. Liste II omfatter arter som ikke egentlig er truet av utryddelse, men som trenger internasjonalt samarbeid for å sikres tilstrekkelig vern. På liste I og II står i alt 28 norske arter, samt alle andefugler, hauker, falker og mange vadefugler og spurvefugler.

Konvensjonen om biologisk mangfold (1993): Om bevaring av alt av jordas biologiske mangfold. Den vektlegger bevaring av arter og stammer i sitt naturlige miljø. Det legges opp til nasjonale prosesser der partene sjøl er forpliktet til å identifisere biologisk mangfold som krever bevaringstiltak og hvilke aktiviteter som kan true mangfoldet.

FORURENSNING:

Nordsjøavtalen: Norge har sammen med de andre Nordsjølandene forpliktet seg til å redusere utslipp av næringsstoffene fosfor og nitrogen og de viktigste miljøgiftene til Nordsjøen med 50 % fra 1985 til 1995. Den viktigste avtalen/deklarasjonen i denne sammenheng er Haagdeklarasjonen fra 1990 om reduksjon i utslippene av næringsstoffer og miljøgifter. Av tidligere avtaler med betydning for reduksjon av havforurensningen nevnes Oslokonvensjonen og Londonkonvensjonen fra 1972 om dumping av avfall og Pariskonvensjonen fra 1974 om regulering av utslipp fra landbasert virksomhet. Det pågår akkurat nå en revisjon og sammenslåing av disse nevnte konvensjonene om dumping og landbaserte utslipp.

Norges arbeid med oppfølging av Nordsjøavtalen er fastlagt i St. meld. nr. 64 (1991-92).

Konvensjon om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning: Den første avtalen ble inngått på en regional konferanse i Genève i 1979. Senere er det holdt flere konferanser og vedtatt protokoller angående reduksjon av utslipp. På Helsinki konferansen i 1985 ble det vedtatt å redusere svovelutslippene med 30 % innen 1993. På Sofia konferansen 1988 ble det vedtatt å stabilisere nitrogenoksidutslippene på 1987-nivå innen 1994. En ny svovelprotokoll som ble undertegnet i Oslo 1994 er basert på prinsippet om naturens tålegrense. Den tar sikte på en samlet reduksjon i Europa med 40 - 50 % innen år 2000.

Konvensjon om beskyttelse av ozonlaget: Montrealkonvensjonen 1987 med revisjon i London 1990, forplikter Norge og andre industriland å redusere og etter hvert stanse utslippene av KFK (klorfluorkarbone) og andre ozonnedbrytende stoffer.

FN's rammekonvensjon om klimaendringer (Rio de Janeiro 1992) har som mål å stabilisere konsentrasjonen av klimagasser (karbondioksid, metan, lystgass) i atmosfæren på et nivå som forhindrer farlig påvirkning av klimasystemet. Berlinkonferansen (april 1995) var en oppfølging av klimakonvensjonen, med forsøk på konkretisering. Det som kom ut av konferansen var at det skal forhandles fram en avtale om reduksjon i klimagasser innen utgangen av 1997.

PLAN- OG BYGNINGSLOVEN

Bare 7 % av Opplands areal er vernet etter naturvernloven. Plan og bygningsloven er det viktigste samordnende planverktøyet for vern av og bruk av arealer utenom verneområdene.

"Planlegging etter loven skal legge til rette for samordning av statlig, fylkeskommunal og kommunal virksomhet og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser og om utbygging" (PBL § 2, 1. ledd).

For fylkes og kommunenivået er plan- og bygningsloven (PBL) det sentrale verktøyet for å samordne og sikre de interesser som er knyttet til utformingen av arealpolitikken. PBL er et kraftig virkemiddel for kommunene. Fylkeskommunen og fylkesmannen har i alle arealplansaker innsigelsesrett, - og bruk av innsigelser kan i visse tilfeller være nødvendig for å ivareta det nasjonale og det regionale miljøpolitiske ansvaret. Innsigelser brukes i svært få saker.

Naturforvaltning med hjemmel i plan- og bygningsloven står sentralt for følgende nasjonale miljømål:

- Vern av bestander, arter og deres leveområder (biologisk mangfold), herunder særlig ivaretagelse av store sammenhengende naturområder som ikke omfattes av nasjonale verneområder.
- Vann/vannmiljøene, særlig ivaretagelse av verneverdier som ligger til grunnlag for de vassdrag som er varig verna mot kraftutbygging.
- Miljøvennlig by og tettstedsutvikling, herunder sikre og ivareta friluftinteressene i nærmiljøet hvor folk bor.
- Bevare kulturlandskap og kulturminner.
- Friluftsliv.
- Forurensningsspørsmål skal i hovedsak avklares i plansammenheng.

St.meld. nr. 31 (1992-93) om "Den regionale planlegging og arealpolitikken", med merknadene i Inst.S.nr.237 (1992-93) fra kommunal og miljøvernkomiteen, gir overordnede mål og retningslinjer for utformingen av en bærekraftig arealpolitikk.

Fylkesplanen er en regional politisk plan også for miljøspørsmål. Den er en tilpassing av nasjonale, regionale og lokale miljøinteresser, og legger et grunnlag for samhandling mellom forvaltningsnivå og forskjellige interesser.

SÆRLOVER: Naturforvaltning

Lov om naturvern

Naturvernloven har som utgangspunkt at naturen er en nasjonalverdi som må vernes. Naturvern er å disponere naturressursene ut fra hensynet til den nære samhørighet mellom mennesker og natur, slik at naturens kvaliteter bevares for framtiden. Enhver skal vise hensyn og varsomhet i omgang med naturen. Inngrep i naturen bør bare foretas ut fra en langsiktig og allsidig ressursdisponering som tar hensyn til at naturen i framtiden bevares som grunnlag for menneskenes virksomhet, helse og trivsel.

Lov om vassdragene

Vassdragsloven er den generelle loven om vassdragene. Den griper inn i eierens råderett ved at det ikke er tillatt å utføre vassdragstiltak som kan medføre skade for private eller allmenne interesser, uten særskilt tillatelse eller hjemmel i lov. Det gjelder alle slags allmenne interesser i tilknytning til vassdrag, også naturverninteresser.

Lov om laksefisk og innlandsfisk m.v.

Lovens formål er å sikre at naturlige bestander av fisk og deres leveområder, samt andre ferskvannsorganismer forvaltes slik at naturens mangfold og produktivitet bevares. Innenfor disse rammer skal loven gi grunnlag for utvikling av bestandene med sikte på økt avkastning, til beste for rettighetshavere og fritidsfiskere.

Lov om viltet

Viltlovens formål er at viltet og viltets leveområder skal forvaltes slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Med vilt menes i loven alle viltlevende landpattedyr og fugler, amfibier og krypdyr. Innenfor lovens ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv. Hvilke arter som kan jaktet bestemmes gjennom fastsetting av jaktidsrammer og jaktider.

Lov om friluftslivet

Friluftsløven har som formål å sikre allmennhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen slik at muligheten til å utøve friluftsliv bevares.

Lov om motorisert ferdsel i utmark og vassdrag

Formålet med motorferdselloven er ut fra et samfunnsmessig helhetssyn å regulere motorferdselen i utmark og vassdrag med sikte på å verne om naturmiljøet og fremme trivselen.

SÆRLOVER: Forurensning

Lov om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)

Forurensningsloven har til formål å verne det ytre miljø mot forurensning, redusere eksisterende forurensning, redusere mengder av avfall, og å fremme en bedre behandling av avfall. Loven er det sentrale hjemmelsgrunnlaget for arbeidet med å begrense forurensninger og avfall, og sikre en forsvarlig avfallsbehandling.

Viktige prinsipper som forurensningsloven bygger på og som legges til grunn for arbeidet med forurensningsproblemer både hjemme og i internasjonale fora.

- Naturens tålegrense skal ikke overskrides
- Føre-var-prinsippet
- Forurenseren skal betale

Stortingsmelding om tiltak for reduserte avfallsmengder, økt gjenvinning og forsvarlig avfallsbehandling trekker opp hovedstrategien for framtidig avfallsbehandling. Meldingen førte til utvidet ansvar til kommunene med blant annet krav om utarbeiding og oppfølging av en kommunal avfallsplan.

EU-direktiver blir som følge av EØS-avtalen norsk lov. Både på avfalls- og avløpssektoren er det flere direktiver som er vedtatt eller under arbeid. Direktiv om avfall (rammedirektivet) som trådte i kraft 1/1-95 trekker opp målsettingene for avfallshåndteringen. Dette samsvarer stort sett med norske målsettinger. Av vedtatte direktiver nevnes direktiv om eksport og import av spesialavfall, om gjenvinning av emballasje, krav til avfallsdeponier og krav til forbrenningsanlegg for avfall. De fleste direktivene på miljøsektoren er såkalte minimumsdirektiver (Romatraktatens art. 130) som gir medlemslandene anledning til å ha strengere krav. Et unntak er emballasjedirektivet som er hjemlet i art. 100 A som krever full harmonisering.

OMRÅDEFORVALTNING: Verneområder

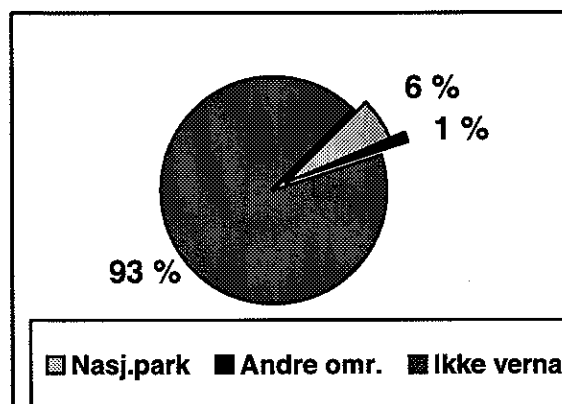
MILJØMÅL: Følge opp de internasjonale avtaler og konvensjoner Norge har forpliktet seg til når det gjelder vern av arter og deres leveområder. Oppfølgingen skjer gjennom å sikre et representativt utsnitt både av det typiske og det spesielle i vår natur ved å videreføre arbeidet med de fylkesvise verneplaner, landsdelsplaner og landsplaner. Områder som har spesielle naturkvaliteter kan vernes enkeltvis.

Vern av internasjonalt, nasjonalt og regionalt viktige naturområder skjer med hjemmel i naturvernloven (1970). Vern av lokalt viktige naturområder skjer gjennom bruk av plan-og bygningsloven.

STATUS:

Totalt verna areal i Oppland	1.812km ³
Nasjonalparker (4 omr.)	1.469 km ³
Landskapsvernområder (5 omr.)	170 km ³
Naturreservater (85 omr.)	173 km ³
Naturminner (6 omr.)	0,1 km ³

Fordeling av verna og ikke verna areal

Gjennomførte verneplaner i Oppland:

Fylkesplaner	Landsdelsplaner	Landsplaner
edelløvskog (1981)	mineralforekomster i Sør-Norge (1984)	nasjonalparker (1980)
myr (1985)	fossilforekomster i Oslofeltet (1988)	
våtmark (1990)	barskog i Øst-Norge (1993)	

UTFORDRINGER: Forvalte og skjøtte allerede oppretta verneområder slik at formålet med vernet ikke svekkes. Gjennomføre vern der viktige verneverdier er registrert, særlig i forhold til truede og sårbare naturmiljøer og arter og de naturtyper som ikke er godt nok dekket opp i de vedtatte verneplanene. Revidere vernet for noen eldre områder d.v.s. oppdatere forskrifter og justere grenser, slik at de fullt ut dekker verneverdiene og møter dagens utfordringer.

Gjennomføre ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder på en slik måte at den oppfyller intensjonene (St. meld. nr. 62). For Oppland er det foreslått utvidelse av Dovre nasjonalpark med landskapsvernområde, Rondane nasjonalpark med landskapsvernområder, Ormtjernkampen nasjonalpark, og ny-opprettelser av Reinheimen nasjonalpark evt. med landskapsvernområde, og Breheimen/Mørkisdalen Landskapsvernområde.

ARTSFORVALTNING: Truede og sårbare arter

MILJØMÅL: Bevare det biologiske mangfoldet i naturen. Herunder bevaring av arter og den genetiske variasjonen innen arter, samtidig som de ulike artene kan høstes gjennom en bærekraftig bruk. Det skal legges særlig vekt på bevaring av truede og sårbare arter.

STATUS: Generelt er vår kunnskap om artsmangfoldet i Oppland relativt dårlig. Best kunnskap har vi om pattedyr, fugl og karplanter (blomsterplanter og bregner), mens vi har minst kunnskap om artsgrupper som sopp, lav og virvelløse dyr. For de sistnevnte gruppene vil det derfor være mer relevant å snakke om status for de naturtyper eller miljøer de lever i. På bakgrunn av den kunnskapen vi har, kan vi sette opp følgende tabell noen over truede og sårbare fuglearter, planter og spesielle naturtyper som Oppland har et særlig nasjonalt (internasjonalt) ansvar for å ta vare på, og hvordan statusen for disse artene/naturtypene er:

ARTER/NATURTYPER	STATUS/UTVIKLINGSTREND
Fugler	Fugler
Kornkråke (70-80 par i fylket), dobbeltbekkasin (200-400 par), fjellmyrløper (8-10 par), myrhauk (5-30 par), jaktfalk (20-35 par), hortulan (0-5 par).	Situasjonen synes å være relativt stabil. Unntaket er hortulan som er i ferd med å forsvinne som hekkefugl i fylket. Endringer i kulturlandskapet er trolig den viktigste årsaken til tilbakegangen.
Karplanter	Karplanter
Urvalmue, jotunheimvalmue, honningblom, dvergmarinøkkel, høstmarinøkkel, skjeggklokke, sudetlok, russeburkne, skogranke, kvitstarr, skogsøtgras, broddtjønna, doggpil, finnmarkstarr, tinderublom, dovreløvetann.	Vi har liten kunnskap om utviklingstrenden for karplanter. Urvalmuen kan synes å gå ut på den eneste kjente vokseplassen i fylket (en av to i landet). Årsaken er trolig plukking. Trolig er situasjonen heller ikke god for de arter som er avhengige av gammel kulturmark. De fire førstnevnte artene er foreslått fredet.
Naturtyper	Naturtyper
Bekkekløfter i Gudbrandsdalen, flommarker langs Lågen og Otta, store og rike myr- og vierområder, fjellområder i Dovre og Jotunheimen, fuktige granskoger, kalkfuruskoger, rike sumpskoger, rike bjørke- og ospeskoger, kranstalgesjøer på Hadeland, ugjødslede beitemarker på kalkrik grunn.	For de fire førstnevnte naturtypene er situasjonen relativt god. Masseuttak og vassdragsreguleringer truer likevel flommarkene. For de øvrige naturtypene er situasjonen dårligere. Her er hogst, grøfting, tilplanting med gran, forurensning fra landbruket, endringer i driftsformer i landbruket og utbygging de viktigste trusselfaktorene.

UTFORDRINGER: Vi må få mer kunnskap om utbredelsen og bestands-situasjonen for truede og sårbare arter. Kunnskapen må følges opp med en aktiv forvaltning av de utsatte naturtypene, der bevaring av truede og sårbare arter må komme inn som en viktig premiss. Dette er et ansvar alle sektorer og alle nivåer må ta. Det må gjennomføres tiltak for å hindre miljøkriminalitet (fauna og flora).

ARTSFORVALTNING: Villrein

Norge har et internasjonalt ansvar for å ta vare på villreinen.

Oppland har et hovedansvar for bevaring av den siste gjenværende europeiske fjellrein-stamme. I Oppland har den sitt tilhold i Snøhetta og Rondane villreinområder. Det er viktig å sikre biologisk mangfold og genressurser. Villrein er en nøkkelart i høgfjellsøkosystemet der bl.a. villrein, jerv, fjellrev og kongeørn inngår.

MILJØMÅL:

Gjennom langsiktig arealforvaltning å sikre villreinen og dens leveområder for framtida. Å øke kunnskapen blant beslutningstakere om villreinens levesett og arealkrav.

STATUS:

Villreinen, en av landets urinvånere, er meget hardt presset gjennom vår arealutnytting som har skutt voldsom fart i dette århundre. I villreinforvaltningen er det spesielt viktig å være oppmerksom på skillet mellom skjøtsel av leveområdene og stammeskjøtsel :

- Skjøtsel av villreinens leveområder legger rammen for stammeskjøtselen og villreinens videre skjebne.
- Stammeskjøtsel har som mål, gjennom registreringer og selektiv jakt, å opprettholde en stabil og vital stamme på de, til enhver tid, tilgjengelige beiteressurser.

Store fjellområder som reinen tidligere kunne trekke igjennom og benytte i løpet av året har ved menneskelige inngrep blitt splittet opp slik at villreinenbestanden er blitt delt opp i mindre stammer med minimal utveksling mellom delområdene. Denne oppsplitting skjer fortsatt og vi tar i bruk stadig nye områder som ekskluderer reinen i hele eller deler av året. Reinen er avhengig av store sammenhengende områder for å kunne overleve. Vinterbeitene forynges meget sakte og det kan gå årtier mellom hver periode reinen benytter samme beiteområde. I den korte sommeren streifer flokkene på evig jakt etter høgkvalitets beite. Villreinen lever i et energetisk grenseland. Villreinen er ikke i stand til å inngå "kompromiss" slik arter som lever i rikere områder i større grad kan.

UTFORDRINGER:

Areal er en begrenset ressurs. Kommunene må gjennom arealplanleggingen ta ansvar for villreinens framtid. På kort tid har vi begrenset livsrommet for villrein og valgmulighetene for kommende generasjoners arealdisponering.

ARTSFORVALTNING: Jerv

MILJØMÅL: Å bevare en levedyktig bestand av jerv i kjerneområdet i Dovre/Rondane, samtidig som konflikten med husdyrnæringa gjøres minst mulig. Det er et mål gjennom ulike forebyggende tiltak å forsøke å redusere rovdyrskadene på husdyr.

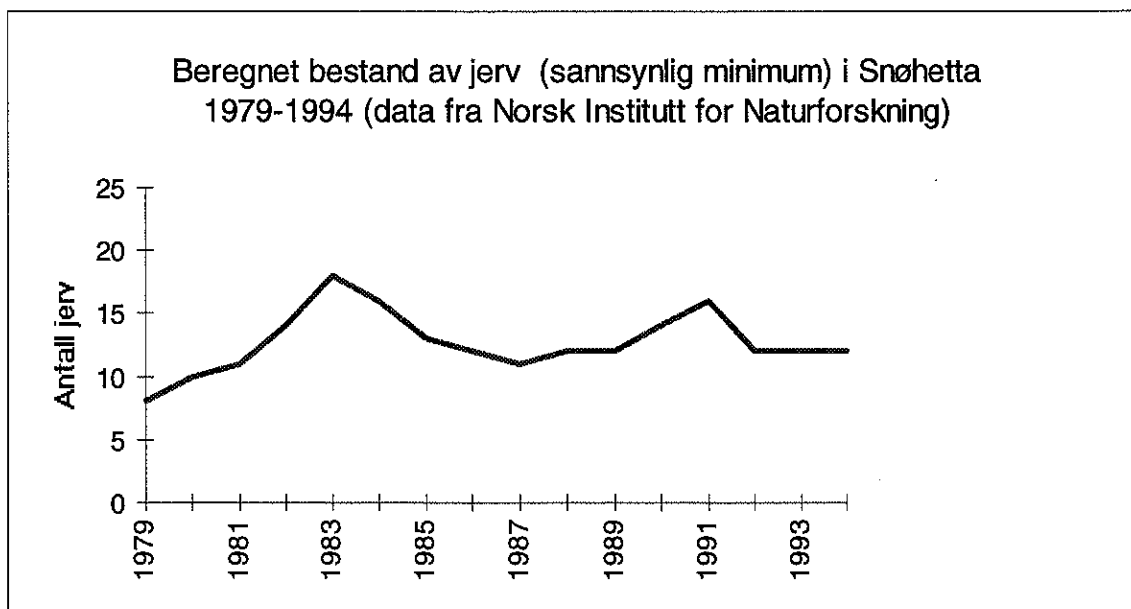

STATUS: I Sør-Norge er innenfor Snøhetta villreinområde at jerven de siste 20 årene har hatt sitt viktigste leveområde. I Sør Norge er bestand i Dovre/Rondane er den eneste som har overlevd fram til i dag. Jerven er en viktig art i det siste gjenværende høyfjells-økosystemet i Europa der villrein, jerv, fjellrev og kongeørn eksisterer i et tilnærmet naturlig samspill. Bestanden i Snøhetta teller nå 10-15 individer, mens Rondane har minimum 5-6 individer og Reinheimen minimum 2-3 individer. Jervens utbredelse i fylket er godt sammenfallende med leveområdene for villrein, men den opptrer også i områder med tamreindrift, eller i andre deler av fylket iblant. Konflikten mellom jerv og sau er størst i Snøhetta hvor jerven fortsatt yngler og hvor sauetallet øker jevnt. I Lesja har tapet av sau på beite ligget på 4-6 % de siste 10 årene, mot ca. 3 % på fylkesbasis og næringa lokalt har hatt et sterk ønske om å felle jerv.

UTFORDRINGER: Rovviltmeldingen fra 1992 trekker opp viktige rammer for norsk rovviltforvaltning som politikerne har sluttet seg til, og det blir viktig å skape forståelse for at jerven i Oppland nå er en rammebetingelse for landbruket på linje med andre ytre betingelser.

I kjerneområdet for jerv skal bestanden sikres. Andre tiltak enn skadefelling må derfor prøves ut. Utvidet tilsyn på beite har vært prøvd gjennom flere år, men uten god effekt. For tiden gjennomføres det forsøk i regi av Norsk institutt for naturforskning med forskjellige luktestoffer for å skremme jerven bort fra sauene. Fordi tapene øker utover høsten er tidligere sankning aktuelt å prøve ut, for å redusere de totale tapene.

ARTSFORVALTNING: Storaure

Storaure har et spesielt livsløp der den veksler mellom et liv i elv og innsjø på samme måte som laks veksler mellom et liv i elv og hav. Gytingen foregår i samme elv, og ofte på samme gyteplass som den selv ble klekket ut. Etter noen år i elva vandrer den ut i innsjøen hvor den lever av fisk. Overgangen til fiskediett gir en markert vekstøkning, og storauren når størrelser på mange kilo. Rekordene i Lågen er hele 17 kg. Som hos laksefisk flest er den enkelte gytestamme gjennom generasjoner arvelig tilpasset forholdene i sitt levested, noe som har resultert i betydelige forskjeller mellom de enkelte stammer. Forekomsten av storaure er i Norge begrenset til de store innsjøene på Østlandet. På grunn av sin begrensede utbredelse og spesielle biologi har de ulike storaurestammene en nasjonal verneverdi.

MÅLSETTING: Det skal sikres livskraftige bestander av de enkelte storaurestammer, og deres nedarvede egenart skal bevares.

STATUS: I Oppland har vi storaure i Mjøsa, Lågen til Harpefoss, Randsfjorden, Begna til Bagn og i Atnsjøen. Det finnes flere ulike stammer i hver innsjø, som gyter i ulike tilløpselver, eller på ulike steder i samme elv.

Inngrep i storaurens gyte- og oppvekstområder kan true dens eksistens. Av 41 gyteelver for storaure har én tapt sin stamme og i 6 er stammen truet av utryddelse. I de øvrige elvene er storaurestammene sårbare og i 26 av disse er stammen svekket på grunn av inngrep. Ingen gyteområder for storaure er i dag vernet /sikret mot inngrep. I 16 gyteelver for storaure er gyteområdene ikke kartlagt. Kartlegging er en forutsetning for at gyteområdene skal kunne beskyttes mot inngrep.

Forekomst av storaure i Oppland (blå farge).

Fiskesykdommer er en alvorlig og økende trussel mot fiskebestandene. Innlandet er foreløpig lite belastet, men sykdommen furunkulose ble i 1994 påvist på storauren i Randsfjorden.

Fiskeutsetting er et effektivt tiltak for å bedre fisket, men kan samtidig medføre uønsket påvirkning på de naturlige stammenes nedarvede egenart.

UTFORDRINGER:

- Gyte- og oppvekstområdene til storaure må kartlegges og sikres mot ødeleggende inngrep gjennom kommuneplan og eventuelt også gjennom statlig vern.
- Spredning av fiskesykdommer må hindres gjennom god smittehygiene i fiskeoppdrett og ved fiskeutsetting, samt informasjon til befolkningen om forholdsregler for å unngå spredning.
- Storaurestammenes genetiske egenart må skjermes mot påvirkning fra kultivering ved at all utsetting foregår med fisk av stedegen stamme og etter en nøye tilpasset kultiveringspraksis.

ARTSFORVALTNING: Elg

Hjorteviltforvaltningen er i stor utstrekning delegert til kommunene. Hjorteviltforskriften fastslår at forvaltningen skal være stammeorientert, dvs. at forskriften forutsetter samarbeid mellom kommunene.

Dagens arealplanlegging er med på å legge rammene for den framtidige elgforvaltningen. Førstehåndsverdien av avkastningen av elgstammen (60 kr/kg) var i 1994 i størrelsesorden 33 mill. kroner i Oppland.

MILJØMÅL:

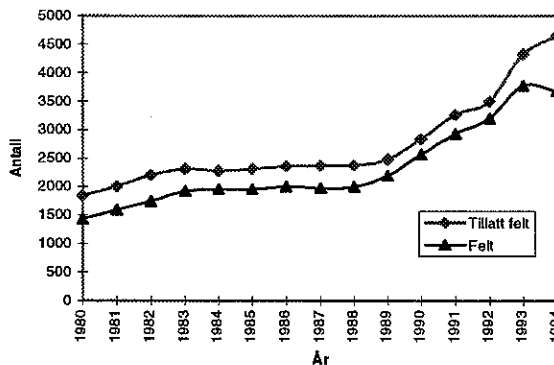
Elgstammen skal forvaltes slik at stammens produktivitet opprettholdes. Stammens størrelse skal vurderes utfra beitetilgang og skadepress på innmark og skog. Det er viktig, i arealplanlegging og skogskjøtsel, å ta de nødvendige hensyn til områdets betydning også for elgstammen. Det er ønskelig å få mer av elgforvaltningen over på stammeorientert forvaltning og lagt til store enheter med forvaltning etter driftsplaner.

STATUS:

Arbeidet med driftsplaner og regionsamarbeid er i gang i mange kommuner, men mye gjenstår. Elgstammen har i de siste tiår vært inne i en vekstperiode. Skader på innmark, uttrykt med søknader om erstatning for skade på avling, har gått ned, samtidig som forebyggende tiltak mot skader har økt.

Forhold mellom felte- og tillatt felte dyr i Oppland 1980 - 1994

UTFORDRINGER:

- Utfordringen for elgforvaltningen ligger ikke lenger i å produsere mere elg, men å redusere stammen på en slik måte at gjenveksten i den stammen man ønsker å beholde, opprettholdes.
- Det årlige uttaket av stammen må betraktes som et virkemiddel i en langsiktig stammeskjøtsel.
- Store vald med driftsplaner vil gi et godt utgangspunkt for forvaltningen.
- Forvaltning av trekkende bestander gjør det nødvendig med samarbeid over fylkes- og kommunegrensene.

ARTSFORVALTNING: Forsuring

Forsuring av vassdrag som følge av sur nedbør har ført til at flere artsbestander av ferskvannsorganismer har dødd ut eller står i fare for å dø ut. Dette er den største miljøtrussel mot det biologiske mangfoldet i ferskvann.

MILJØMÅL:

Hindre at artsbestander av ferskvannsorganismer går tapt på grunn av forsuring.

STATUS:

Forsuringsskader på ferskvannsaunaen i Oppland finner vi vesentlig i de sørlige deler av fylket, i kommunene S-Aurdal, Lunner, Jevnaker, Gran, S. Land og Ø. Toten. I tillegg er det også noe forsuringproblemer i Rondane og i de nordligste og nord-vestligste fjellområdene i fylket. I de øvrige deler av fylket inneholder berggrunnen nok kalk til å avsyre den sure nedbøren før vannet kommer ut i vassdragene.

Forsuringsskadene i Oppland er av relativt ny dato, og vassdragene som er berørt, er moderat forsuret. Av tilsammen 250 fiskebestander fordelt på 186 forsuringsskadde innsjøer i fylket, er 57 tapt, mens det fortsatt finnes restbestander av de øvrige 193 skadde bestandene. En må også anta at mange artsbestander av virvelløse dyr er tapt eller truet der det er forsuringsskader på fisken.

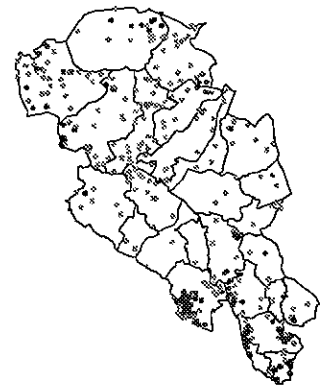
Ved kalking avsyres i dag vannet i 89 av de 186 innsjøene med forsuringsskadde fiskebestander i Oppland, og sikrer med det 117 restbestander av fisk i forsuringsskadde vassdrag.

En internasjonal avtale om reduksjoner i svovelutslipp til atmosfæren gir håp om en betydelig reduksjon i tilførselen av sur nedbør. I følge NIVA's beregninger vil avtalen innebære at tilførselen av sur nedbør i praksis ikke vil overskride det nivå naturen kan avsyre i Oppland når reduksjonene er nådd. Prognosen tilsier at rundt år 2030 vil det ikke lenger være behov for kalking for å opprettholde livet i de vassdrag som i dag er forsuret.

UTFORDRINGER:

Sikre 160 bestander av fisk og andre ferskvannsorganismer i de forsurede vassdragene i fylket gjennom kalking i 110 innsjøer inntil den sure nedbøren er redusert slik at kalking ikke lenger er nødvendig. Dette vil samtidig sikre et ukjent antall truede artsbestander av andre ferskvannsorganismer. I de resterende forsuringsskadde vatn er kalking uønsket av overvåkningshensyn eller urealistisk av praktiske grunner.

Surhetsgrad i innsjøer

- pH < 6
- * pH ≥ 6

Innsjøer med tapte bestander (•) og skadde bestander (*).

KULTURLANDSKAP

MILJØMÅL:

Verne kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap med deres egenart og variasjon. Sikre, framheve og formidle kunnskap om et bredest mulig utvalg av kulturminner og kulturmiljøer, samt bevare variasjonsrikdommen, det historiske og kulturhistoriske perspektivet, og det økologiske mangfoldet i kulturlandskapet.

STATUS:

I samband med **Nasjonal registrering av kulturlandskap** ble det i Oppland pekt ut i alt 13 områder med stor verdi. Det ble lagt vekt på å finne fram til relativt store helhetlige områder. Hovedkriteriene for utvelgelsen er knyttet til verdi i botanisk/økologisk og kulturhistorisk sammenheng. I den nasjonale sluttrapporten for prosjektet er det gjort et utvalg av områder. Innenfor Oppland er følgende områder tatt med: Grimsdalen, Bøverdalen/Visdalen, Frya - Harpefoss, Balke - Lillo og Tingelstadhøgda - Røykenvik. I tillegg er Heidal spesialområder.

Kulturlandskapsgruppa i Oppland, som har representanter fra regionale fagmyndigheter og landbruksorganisasjoner, mener imidlertid at det er de resterende 7 er av stor regional betydning. Dette gjelder: Øverbygda (Dovre), Bråtågrenda, Nordherad, Follebu - Rudsbygd, Stølsvidda, Hensåsen og Steinsetbygda.

Både i samband med det regionale arbeidet og i den nasjonale rapporten er det påpekt at en mangler større helhetlige kulturlandskap innenfor regionen Østlandets skogtrakter. Videre kartlegging av viktige kulturmiljøer innenfor denne regionen vil derfor bli prioritert.

Områdene Stølsvidda og Heidal har fått midler over Landbruksdepartementets forsøksordning med områdetillegg til å videreføre tidligere prosjektarbeid.

UTFORDRINGER:

Det mangler fortsatt mye kunnskap om den økologiske verdien i kulturlandskapet.

I den videre oppfølging av den nasjonale registreringen vil det derfor være viktig å se nærmere på hvordan utvalgte områder utvikler seg i forhold til målet om å ta vare på biologisk mangfold.

I de 13 særskilt utpekte områdene, men også i andre viktige kulturlandskapsområder, må grunneiere og andre direkte involverte engasjere seg i arbeidet med bevaring og videreutvikling av kvalitetene i landskapet. Lokalstyrte prosjektgrupper som for Heidal og for Stølsvidda, sikrer det nødvendige eierforhold til løsningene og den nødvendige praktiske tilpasningen av tiltakene. Plan- og bygningsloven må brukes aktivt for å sikre kulturlandskapet mot uheldige inngrep.

FRILUFTSLIV

MILJØMÅL:

Nasjonale mål for friluftslivsarbeidet er gitt i St. meld. nr. 40 (1986-87) «Om friluftsliv». I friluftslivsmeldningen er det satt oppfølgende hovedmål:

λ friluftsliv for alle λ friluftsliv i dagliglivet λ friluftsliv i harmoni med naturen

STATUS:

De naturlige forutsetningene for utøvelse av friluftsliv i Oppland er generelt gode. Mulighetene for å drive friluftsliv er noe begrenset i og nær tettstedene, i kulturlandskapet og langs vann og vassdrag i hoveddalførene. Dette er nærmiljøet til en stor del av befolkningen. I disse områdene har tekniske inngrep redusert tilgangen på egnede arealer for friluftslivsutøvelse, og områder som i dag er viktige for friluftslivet utsettes stadig for nye inngrep som reduserer deres kvalitet.

I Oppland er friluftslivsmeldingen fulgt opp gjennom utarbeidelse av «Handlingsplan for friluftsliv for Oppland 1994-99». På grunnlag av arealregistreringer i den sammenheng foreligger nå kommunevise friluftskart (M 1:50 000) og et fylkeskart med oversikt over nasjonalt og regionalt viktige områder (M 1:250 000).

I Oppland er 58 mindre friluftslivsområder sikra ved kjøp/ervert av areal. I forhold til andre fylker er muligheten til kjøp av arealer ved ordinære statlige friluftslivsmidler eller bruk av statlig forkjøpsrett ved konsesjon, lite benyttet i Oppland.

Det eksisterer statlige støtteordninger hvor det etter søknad kan gis tilskudd til sikring av friluftslivsområder, tilrettelegging, planlegging og stimulering av friluftslivsutøvelse.

UTFORDRINGER:

- Få fylke, kommuner og organisasjoner til å følge opp hovedmålene i friluftslivsmeldingen ved å gjennomføre de konkrete tiltakene satt opp i handlingsplan for friluftsliv for Oppland.
- Ivareta friluftslivsinteresser i planprosesser og gi innspill til fylkeskommunens og kommunenes planlegging.
- Sikre viktige friluftslivsområder
- Hindre at arealer av betydning for utøvelse av friluftsliv blir forringa ved inngrep
- Stimulere befolkningen til å drive friluftsliv, med en spesiell satsing på barn og unge
- Bedre oppfølging av bruken av tilskuddsmidler. Tilrettelegging for friluftsliv må gjennomføres på en naturvennlig måte, slik at hverken selve tilretteleggingen eller den ferdsel den frambringer kommer i konflikt med hensynet til bevaring av inntakt natur.
- I sårbare områder kan det være nødvendig med styring av enkelte former for friluftsliv.

FORURENSNING: Fosfor og Nitrogen

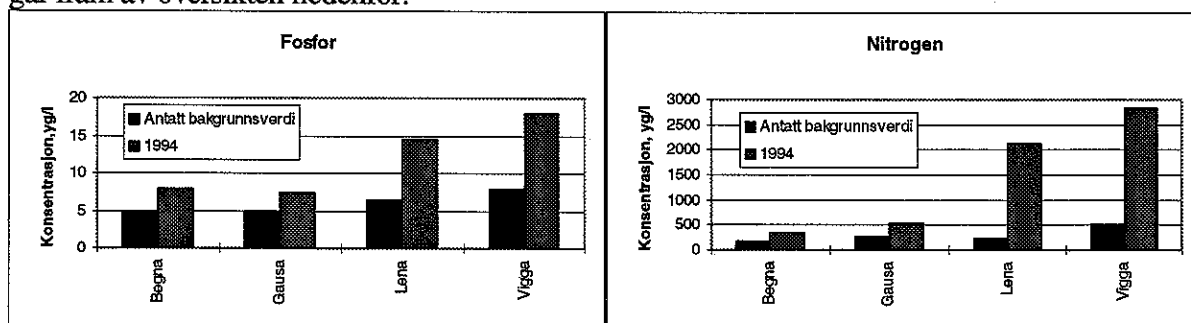
MILJØMÅL:

Utslipp av forurensninger skal reduseres slik at vassdragenes naturlige tilstand ikke forringes. I henhold til Nordsjøavtalen skal utslippet av fosfor og nitrogen på kyststrekningen mellom svenskegrensa og Lindesnes, reduseres med 50 % i perioden 1985-1995.

STATUS:

I Oppland er fosfor det viktigste mål på forurensningen. Tilstanden i noen vassdrag i Oppland går fram av oversikten nedenfor:

Antatt naturlig bakgrunnsverdi og målt tilstand i fire vassdrag i Oppland i 1994.

Fosfortilførselen til vassdrag kan grovt deles i to: 1) Naturlige kilder og 2) Menneskelig aktivitet i nedbørfeltet. Det er i første rekke bidraget fra menneskelig aktivitet vi kan gjøre noe med. Datagrunnlaget er usikkert, men vi har vurdert og anslår følgende fordeling på de ulike kildene:

	Anslått utslipp kg P/år	Andel i %
Utslipp fra tettbygd strøk	15300	20
Utslipp fra spredt bebyggelse	16000	21
Landbruk	43000	56
Fiskeoppdrett	1400	2
Industri	< 500	1

UTFORDRINGER:

Vigga, Lena og Hunnselva er sterkt forurenset av næringssalter. Selv i lite forurensete vassdrag, kan lokale forurensningsproblemer likevel betinge tiltak. Tap i ledningsnett, overløp, og utslipp fra spredt bebyggelse representerer idag de største utslippskildene fra kommunal sektor. utfordringene er derfor å bedre kvaliteten og driften av ledningsnettet, og knytte flere husstander til nettet. Likeså må kommunene, som lokal forurensningsmyndighet, ta ansvar for å starte opprydding for eksisterende spredt bebyggelse. I landbruket er forskriftsmessige silo- og gjødselanlegg, riktig gjødselmengde, spredning av all husdyrgjødsel i vekstsesongen, redusert høstpløying og alternative vekster på åkerarealer, viktige tiltak.

FORURENSNING: Utslipp fra tettbebyggelse

MILJØMÅL:

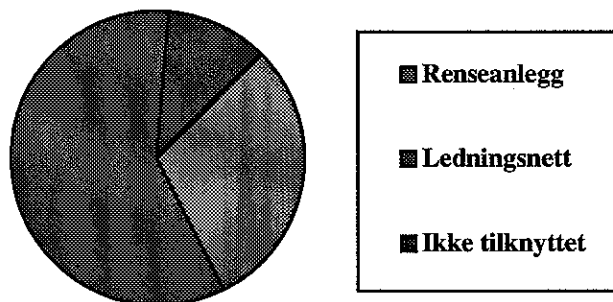
Forurensninger på grunn av utslipp av avløpsvann fra renseanlegg, lekkasjer i ledningsnett, og bebyggelse med mangelfull tilknytning til avløpsanleggene skal reduseres så langt det er praktisk mulig, slik at vassdragenes naturlige tilstand ikke forringes.

STATUS:

Fosformengden som slippes ut, er det viktigste målet på forurensningen i vassdragene. Vi ser her på fordelingen av det fosfor som slippes ut fra befolkning i tettbebyggelse, inklusive industri og annen næringsvirksomhet som er tilknyttet offentlig avløpsanlegg.

	Anslått utslipp	Andel i %
Utslipp fra renseanlegg	4600 kg P/år	30
Utslipp/tap i ledningsnett	9000 kg P/år	59
Utslipp fra ikke-tilknyttet bebyggelse	1700 kg P/år	11

Anslått utslipp pr. år i %

Datagrunnlaget er oppgitt fra kommunene i forbindelse med fylkesmannens rapportering til Statistisk sentralbyrå. Utslipet fra renseanlegg er målte og godt dokumenterte tall. De andre tallene er stipulerte og derfor langt mer usikre. Fylkesmannen har derfor vurdert dataene og justert dem utfra faglige vurderinger. For utslipp/tap i ledningsnett har vi forutsatt at tredelen av det som lekker ut i ledningstraseene holdes tilbake i grunnen. Utslipp fra overløp er tatt med som utslipp/tap i ledningsnett. For utslipp fra ikke-tilknyttet bebyggelse i tettstedene har vi forutsatt at halvparten av utslippet holdes tilbake i grunnen.

UTFORDRINGER:

Den mest nærliggende utfordringen er å kvalitetsforbedre dataene for dermed å få sikrere grunnlag for beslutninger. Det er likevel tap i ledningsnett som representerer den største utslippskilden. Utfordringene er derfor å bedre kvaliteten og driften av ledningsnettets inklusive å øke tilknytningsgraden i tettbygde områder.

FORURENSNING: Utslipp fra spredt bebyggelse

MILJØMÅL:

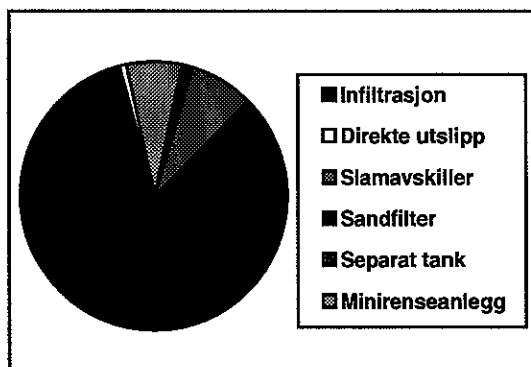
Avløpsanlegg for eksisterende og ny spredt bolig- og fritidsbebyggelse skal være i slik stand at de ikke fører til unødig forurensning eller hygieniske ulemper hverken lokalt eller regionalt.

STATUS:

Det er 26 700 separate avløpsanlegg i Oppland for 67 000 personer. Samlet utslippene fra disse er like store som fra kommunal tettstedskloakk. Tallmaterialet for fritidsbebyggelse med innlagt vann er mer usikkert, men noen kommunene har anslått at 10% av hyttene har innlagt vann. På dette noe usikre grunnlag er det oppgitt 3 500 anlegg, en toppbelastning på 10 000 personer og årsbelastning på omlag 1000 personer.

Kommunene har sikre tall for antall separate avløpsanlegg, mens det er langt dårligere sikkerhet i tallmaterialet typen anlegg og anleggenes tilstand. Vurdert ut fra de kommuner som synes å ha god oversikt over sine anlegg antar vi at antall anlegg med direkte utslipp er høyere enn det følgende tallmaterialet fra kommunene viser:

- Infiltrasjonsanlegg: 22 300 anlegg
- Direkte utslipp: 180 anlegg
- Slamavskiller: 1825 anlegg
- Sandfilteranlegg: 359 anlegg
- Separatløsning (tett tank): 2046 anlegg
- Minirensanlegg: 16 anlegg

Fylkesmannen har inntrykk av at saksbehandlingen ved etablering av ny spredt bebyggelse er tilfredsstillende i de fleste kommuner. Det er få kommuner som har begynt med opprydding i eksisterende spredt bebyggelse.

UTFORDRINGER:

Kommunene må, som lokal forurensningsmyndighet, starte opprydding i eksisterende spredt bebyggelse. Datagrunnlaget må forbedres. Det er også en utfordring å hindre at det skjer ulovlig innlegging av vann og dermed forurensning i hytteområder.

FORURENSNING: Renseanlegg

MILJØMÅL:

Kommuner og private anleggseiere skal drive og vedlikeholde renseanleggene slik at de til enhver tid overholder gjeldende rensekraav.

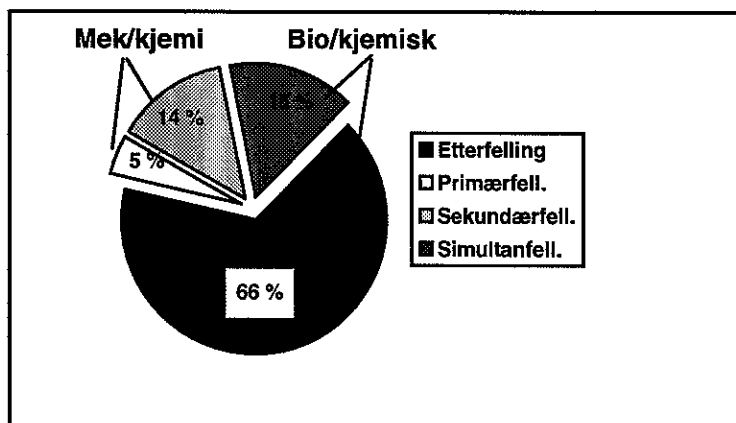
STATUS:

Det er 103 høygradige renseanlegg i Oppland. Samlet kapasitet er på 230 000 personenheter, mens dagens belastning utgjør 155 000 personenheter. (1 personenhet tilsvarer forurensningene (f. eks. fosformengde) fra én person, enten forurensningene kommer fra boligfelt, industri, turisme eller annet).

Alle anleggene har kjemisk felling (fosforfjerning). De fleste (84 anlegg) har i tillegg biologisk rensetrinn med noe ulik prosessoppbygging. Av de 19 anleggene med mekanisk/kjemisk renseprosess er de fleste (14 anlegg) bygd som etterfellingsanlegg.

De store og mellomstore anleggene har gode renseresultater mens det er de små og ofte private renseanlegg som har dårlige resultatene. Ved en inndeling av anleggene i tre grupper etter renseresultat, gode, akseptabelt og dårlig, fordeler avløpsmengden seg slik på disse gruppene:

- 95% tilføres anlegg som har gode renseresultater (representerer 70 % av anleggene)
- 4% tilføres anlegg som har akseptable renseresultater (representerer 16 % av anleggene)
- 1% tilføres anlegg som har dårlige renseresultater (representerer 14 % av anleggene)

Renseprinsipp, fordeling på renseanlegg i Oppland

UTFORDRINGER:

Noen anlegg er gamle og har uhensiktsmessig prosessoppbygging og må bygges om for å kunne fungere. For de små og da særlig de private anleggene må driftsinnsatsen økes betydelig for å få akseptable renseresultater. På noen anlegg er det problemer med renseprosessen på grunn av stor innlekking av grunnvann eller industritilknytning.

FORURENSNING: Husdyrgjødsel

MILJØMÅL:

Forskrift om husdyrgjødsel har som mål at husdyrgjødsla blir brukt som en ressurs, og på den måten unngå forurensning. Husdyrgjødsla bør derfor spres tidlig i vekstsesongen. Ved høstspredning øker risikoen for forurensning. Målet må være å bruke all husdyrgjødsla i vekstsesongen, slik at plantene utnytter næringsstoffene før de lekker ut i vassdragene.

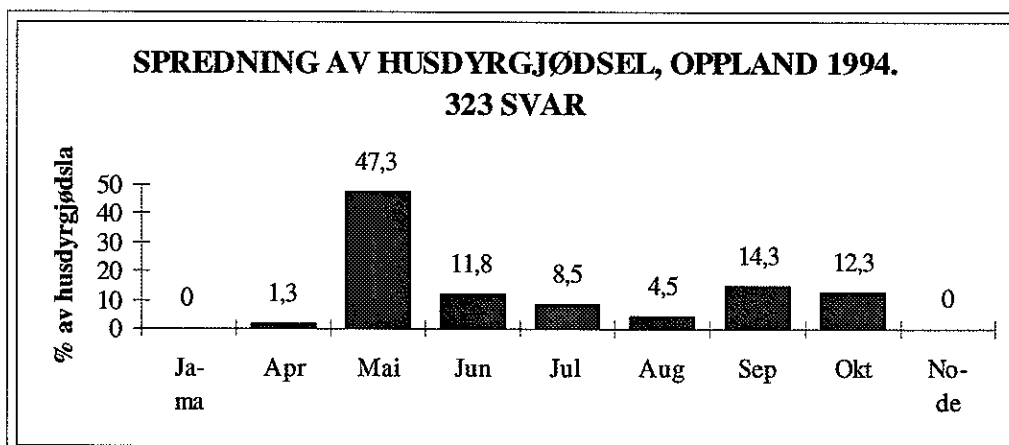

STATUS:

I 1994 ble 71 % av husdyrgjødsla i Oppland brukt før 15. august, mens 27 % av husdyrgjødsla ble kjørt ut i september og oktober. Andelen husdyrgjødsel spredd i vekstsesongen for 10 år siden lå trolig rundt 50 %. I 1994 ble nær 50 % av husdyrgjødsla brukt i våronn-måneden mai. Det er store regionale forskjeller innen Oppland. Høstgjødsling er mer utbredd på Hadeland og Toten, enn f.eks i Valdres og Gudbrandsdalen.

Husdyrgjødsel forurensrer vassdrag med næringssalter, organisk stoff og bakterier.

All husdyrgjødsla som produseres i Oppland i løpet av et år, inneholder omtrent 1100 tonn fosfor og 7000 tonn nitrogen. Ifølge Institutt for georessurs- og forurensningsforskning (GEFO) tapes 10 -20 % av fosforet i den husdyrgjødsla som høstspres. Før en slutt på høstgjødslinga, kan vassdragene i Oppland spares for anslagsvis 25 tonn fosfor. Det ville i såfall gi en betydelig forbedret vannkvalitet. Over halvparten av det nitrogenet som er i husdyrgjødsla tapes og bidrar til forurensningen av luft og vann.

Spredning av husdyrgjødsel gjennom året. Månedsvise i %.

UTFORDRINGER:

Husdyrgjødsla må nyttes mer effektivt, med mindre tap av fosfor og nitrogen. Spredning tidlig i vekstsesongen, moderate mengder på størst mulig areal, gjødselplanlegging og rask nedmolding, er viktige stikkord for bedre utnytting av husdyrgjødsla og mindre forurensning. Et realistisk mål på kort sikt (innen år 2000) bør være at minst 85 % av husdyrgjødsla spres i vekstsesongen.

FORURENSNING: Fiskeoppdrett

MILJØMÅL:

Oppdrettsnæringen skal medføre minst mulig forurensning, avfallsproblemer og smittefare for villfiskbestandene. Oppdrettsnæringen skal heller ikke før til spredning av uønskede fiskearter og- stammer i vassdragene.

STATUS:

Det ble i 1994 oppdrettet ca 160 tonn matfisk av regnbueaure pr år i Oppland, vesentlig i Valdres. Dette foredles til rakfisk. All oppdrett er nå landbasert, i jorddam eller i karanlegg.

Noe av settefisken for matfiskproduksjon blir produsert i Oppland, men det meste har blitt importert fra andre fylker, vesentlig Rogaland. Import fra kystfylkene er forbudt. Overføring av fisk medfører fare for smittespredning til våre vassdrag.

I forbindelse med Nordsjøavtalen er det fastsatt en kvote for utslipp av forurensninger fra oppdrett i ferskvatn i fylkene: Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus, Buskerud, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Hedmark og Oppland. Det er kvoter både for matfiskanlegg og kultiveringsanlegg, og Oppland benytter ca 70 % av begge kvotene. Det er lite fiskeoppdrett i ferskvatn i de andre fylkene.

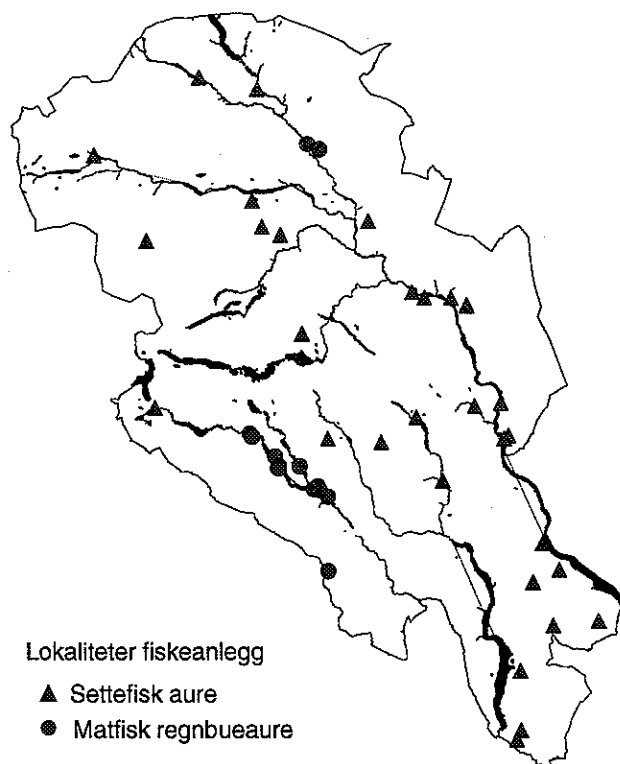
Vi beregner at produksjon av 1 tonn matfisk gir et utslipp til vassdrag på ca 10 kg fosfor. Det tilsvarer ca 16 personenheter som kommunalt avløpsvatn. I tillegg kommer bl. a. nitrogen og organisk stoff. Matfiskanleggene er nå pålagt å resirkulere organisk fiskeavfall. Dette blir brukt som pelsdyrfor i Valdres.

UTFORDRINGER:

Oppdretterne må forebygge miljøproblemer ved å:

- unngå forspill (lav förfaktor)
- rense avløpsvatnet før utslipp til vassdrag
- minimalisere forbruket av antibiotika og kjemikalier
- resirkulere organisk avfall
- bruke lokalprodusert settefisk

HELSE OG MILJØSKADELIGE STOFF: Radioaktivitet

MILJØMÅL: Sikre forbrukerne næringsmidler med lavt innhold av radioaktivt cesium.

STATUS:

Oppland var det fylke i Norge som fikk mest radioaktivt nedfall etter kjernekraftulykken i Tsjernobyl i april 1986. Radioaktivt cesium ble tatt opp i næringskjedene, og det ble målt høye verdier i en rekke næringsmidler etter ulykken. Særlig utsatt var sau og andre husdyr på utmarksbeite, rein, ferskvannsfisk og sopp. Hardest rammet ble fjellområdene i kommunene Dovre, Sel, Vågå, Nord-Fron, Øystre Slidre, Nord-Aurdal og Vang.

Helsedirektoratet anbefaler at det årlige inntak av radioaktivt cesium holdes lavere enn 80 000 Bq. Gravide, diegivende og barn under to år bør holde årsinntaket under 40 000 Bq. Grensene for innhold av radioaktivitet i matvarer er satt til 370 Bq/kg for melk og barnemat, 3 000 Bq/kg for rein, vilt og ferskvannsfisk og 600 Bq/kg for øvrige matvarer.

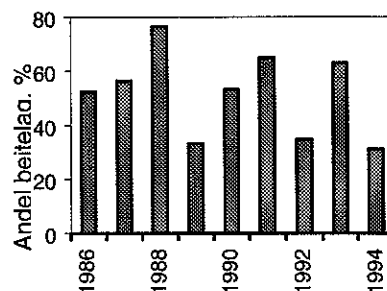
Fortsatt er betydelige mengder cesium bundet i jordsmonn og vegetasjon. Dette skaper problemer for omsetningen av rein og beitedyr i forhold til tiltaksgrensen. Siden ulykken i 1986 har det vært betydelige svingninger i innholdet av radioaktivitet i rein og husdyr på utmarksbeite. Andelen beitegrupper av sau som har blitt pålagt nedfôring før slaktning fordi sauen har hatt høyere cesiuminnhold enn tiltaksgrensen på 600 Bq/kg, har variert mellom 31 og 77 % etter ulykken. Svingningene skyldes blant annet variasjoner i beitedyrenes kosthold.

Innholdet av radioaktivt cesium i fisk har vist en jevn og klar nedgang siden ulykken. Utfra de fastsatte kostholdsgrenser utgjør innholdet av radioaktivitet i fisk ikke lenger noe stort problem i fylket.

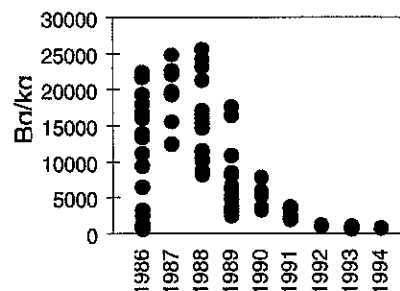

UTFORDRINGER:

Overvåkingen av radioaktivitet i næringsmidler må fortsatt opprettholdes for å sikre at de matvarer som frambyes har et akseptabelt nivå av radioaktivitet. Dette er også viktig for tidlig å kunne avdekke økende innhold av radioaktivitet i dyr på utmarksbeite, slik at forebyggende tiltak kan iverksettes. Innholdet av radioaktivitet i slaktedyr må fortsatt begrenses gjennom tiltak som cesiumbinder i saltslikkestein, fôr og vomtabletter, tidlig reinslakting og sauesanking i problemområdene, og nedfôring av slaktedyr etter sanking.

Andelen av kontrollerte beitegrupper hvor sauen har hatt høyere cesiuminnhold enn tiltaksgrensen på 600 Bq/kg og derfor blitt pålagt nedfôring i perioden 1986 - 1994.

Variasjon i innhold av radioaktivitet i aure fra Vinsteren, 1986 - 1994.

AVFALL OG GJENVINNING: Avløpsslam

MILJØMÅL:

Nasjonale miljømål:

- 75 % av slammet til jordforbedring innen år 2000.
- Slam på jordbruksarealer skal være hygienisert og luktfritt.
- Lavere tungmetallinnhold i kloakkslam.

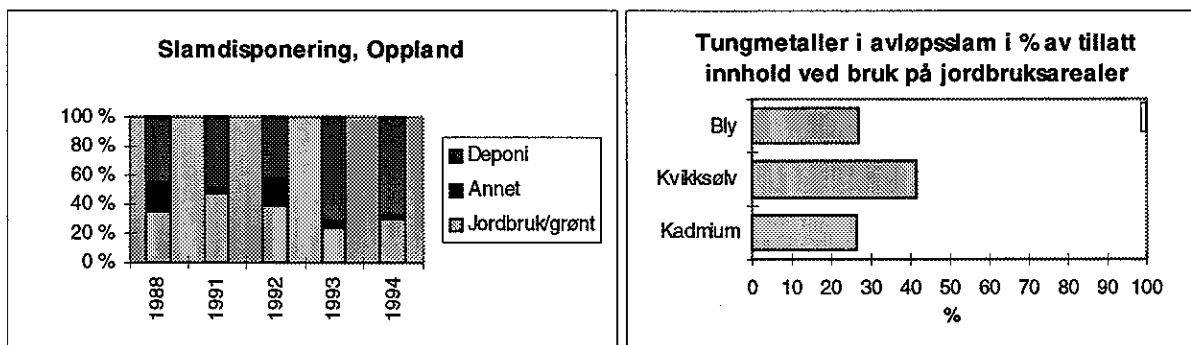
Forskrift om avløpsslam har som formål å forebygge forurensningsmessige, helsemessige og hygieniske ulemper ved disponering av slam. Det skal videre legges til rette for at slam kan benyttes som en ressurs.

STATUS:

Årlig slamproduksjon i Oppland er omlag 35 000 tonn avvanna slam, eller 6 000 tonn slamtørrstoff. Dette slammet inneholder næringsstoffer (bl. a. 200 tonn nitrogen og 80 tonn fosfor) og forbedrer matjorda.

Avløpsslammet i Oppland har lavt innhold av tungmetaller. Innholdet ligger i størrelsesorden 10-30 % av tillatt innhold ved bruk på jordbruksarealer. Kvikksølvinnholdet er på tur nedover. Oppland har store kornarealer og mange gardbrukerne ønsker å bruke avløpsslam. I 1994 ble omlag en tredjedel av avløpsslammet brukt i jordbruket, mens storparten ble deponert på kommunale fyllplasser. En del av slammet brukes som toppdekke på avfallsplassene. Andelen disponert i jordbruket har gått ned siden 1991 og ligger under 1988-nivå.

Disponering av avløpsslam og innhold av tungmetaller i avløpsslam i Oppland.

UTFORDRINGER:

Hovedutfordringen blir å bevisstgjøre kommunene at deponering av avløpsslam er ressurser på avveier. Et meget realistisk mål for Oppland bør være at 75 % avløpsslammet blir brukt til jordforbedring innen år 2000.

AVFALL OG GJENVINNING: Gjenvinning

MILJØMÅL:

Målet for gjenvinning er satt til 50% av avfallet innen 1998. Alle kommunene skal ha innført kildesortering innen 01.01.1997.

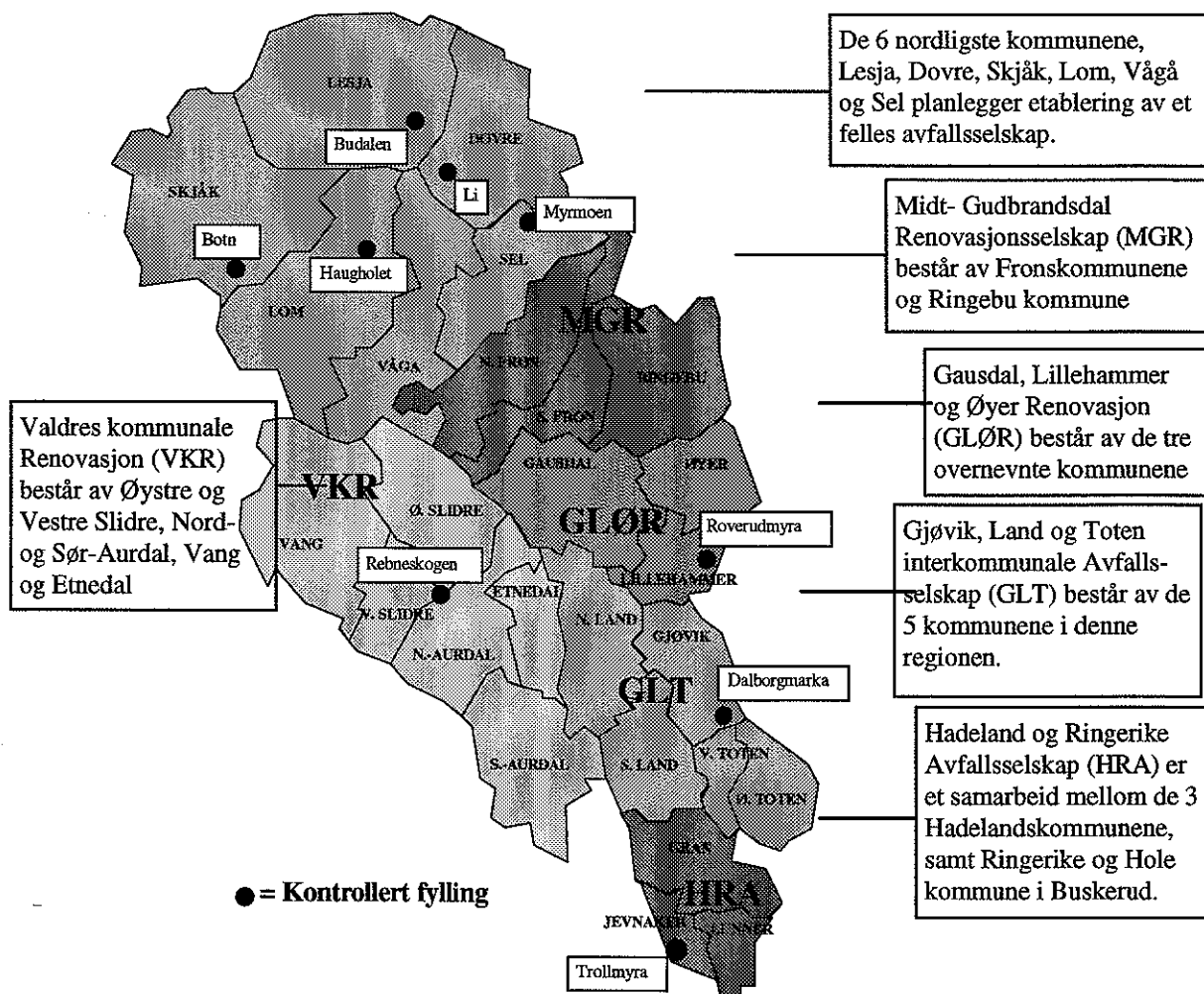

STATUS:

Organisering og samarbeid

Avfallsbehandlingen i Oppland er i dag organisert gjennom 5 interkommunale avfallsselskaper og selvstendige ordninger i 6 kommuner. De 6 kommunene i Nord Gudbrandsdalen diskuterer nå en etablering av et felles avfallsselskap. Dette vil innebære at Oppland blir inndelt i 6 «avfallsregioner».

Det er i alt 9 fyllplasser i bruk i Oppland, som tilsammen mottar omlag 100 000 tonn avfall i året. 4 av disse er små kommunale avfallsfyllinger i Nord-Gudbrandsdalen.

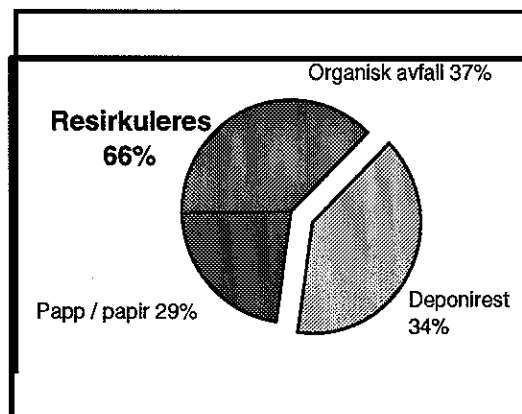
Kart over Oppland inndelt i avfallsregioner

Gjenvinning:

Stadig større andeler av avfallet gjenvinnes. Fra 1992 til 1993 økte gjenvinningsmengden med 65%. I 1993 leverte hver innbygger i Norge 250 kilo i gjennomsnitt til den kommunale renovasjonsordningen. Av dette ble 36 kilo levert videre til materialgjenvinning, og denne andelen er sannsynligvis økt til nærmere det dobbelte for 1994.

Eksempel:

Gausdal, Øyer og Lillehammer (GLØR) har innført "Grønt prosjekt" med kilde-sortering i 3 beholdere for hver husstand. Prosjekterfaringer viser at det er mulig å redusere avfallsmengden til deponi med inntil 60 prosent. Det organiske avfallet blir tatt hånd om på avfallsplassen, og blir kompostert og omgjort til matjord.

Fordeling av de innsamlede avfallsfraksjonene

I 1995 er det innført en tilsvarende kildesorteringsordning for Hadeland og Ringerike. Det forventes at avfallsmengden til deponi også her reduseres med ca. 60 %. Det organiske avfallet i regionen blir kompostert i et privat komposteringsanlegg i Lunner.

Når det gjelder avfall fra næringslivet, så kan det som eksempel nevnes at næringslivet i GLØR-regionen i 1993 leverte 4600 tonn til GLØR Gjenvinning, og av dette blir 19 % gjenvunnet. I løpet av 1995 regner en med å komme opp i minst 50 % gjenvinning av næringsavfall. Dette vil blant annet oppnås ved at ordningen med innsamling av matavfall fra storhusholdninger og dagligvarebutikker blir fullt utbygd. Matavfall fra storhusholdninger i Mjøs-regionen blir levert til den nystartede bedriften Miljøfôr Hedemark og Oppland A/S ved Hamar. Her blir avfallet gjenvunnet til dyrefôr. Avfallet utnyttes på denne måten som en ressurs, og forurensningsproblemer knyttet til tradisjonell avfallsbehandling unngås.

Avfallsselskapene HRA, MGR og GLØR har vært aktive deltakere i Pilotprosjekt om avfall og gjenvinning i Hedemark og Oppland (PAG). Prosjektet startet i mai 1991 etter initiativ fra Miljøverndepartementet, og pågikk i 3,5 år. Hovedmålet var å gjennomføre kildesortering og gjenvinning i større, sammenhengende områder i Hedemark og Oppland. Med hovedvekt på gjenvinning av organisk avfall, ville man nå målsettingen om 50 % reduksjon av deponert avfall.

Erfaringene viser at interkommunalt samarbeid i bred skala er nødvendig for å løse de store utfordringene i avfallssektoren. PAG har gitt tilskudd til 56 store og små prosjekter, og har hatt en motiverende effekt i forhold til utvikling av kildesorteringssystemet på lokalt plan.

UTFORDRINGER:

Målsettingen om 50% gjenvinning av avfallet i Oppland bør være en realiserbar utfordring. Arbeidet med kildesortering videreføres, og nye gjenvinningsmetoder for avfall er stadig under utvikling. PAG-prosjektet skal evalueres etter ett års drift med fullskala kildesortering, og samtidig følge opp driftsresultatene fra sentralkompostering av organisk avfall.

AVFALL OG GJENVINNING: **Spesialavfall**

MILJØMÅL:

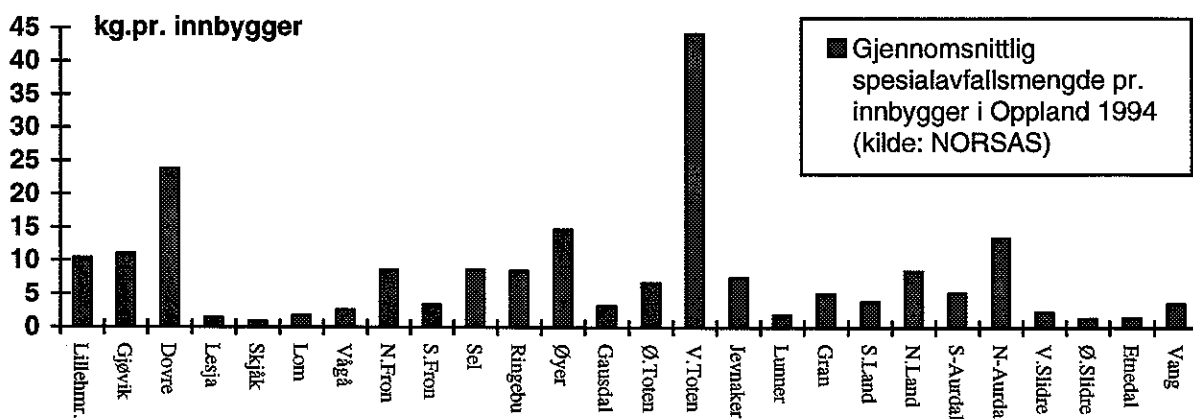
Målsetningen for innsamling av spesialavfall i Oppland er å få 75% av alt spesial avfall og 100% av de farligste stoffene samlet inn for behandling / gjenvinning.

STATUS:

Det er etablert 60 mottak for spesialavfall i Oppland. Denne ordningen baserer seg på innlevering fra husholdninger og lokalt næringsliv. I alle kommuner er det nå etablert "miljøstasjoner" hvor man får levert spesialavfall fra husholdninger gratis. I tillegg finnes flere private innsamlere som henter spesialavfall hos bedrifter etter faste avtaler.

I 1994 ble det samlet inn totalt 1887 tonn spesialavfall i Oppland. Det gir et gjennomsnitt på drøyt 10 kilo pr. innbygger. Som vi ser i diagrammet under, varierer mengdene fra kommune til kommune. Dette skyldes i stor grad lokalisering av industri (eks; Raufoss i Vestre Toten) og ulike typer virksomheter (eks; militær virksomhet på Dovre)

Fotokjemikalier:

Det ble i 1994 foretatt en kartlegging av bedrifter i Oppland med fotokjemisk avfall.

Undersøkelsen omfattet virksomheter innen foto, røntgen og grafisk industri.

I henhold til forskriftene om håndtering av fotokjemikalier, fastsatt av Miljøverndept. 24. juli 1992, skal alle fotokjemikalier samles opp for gjenvinning eller behandling.

Det er registrert omlag 250 bedrifter som leverte fotokjemikalier i Oppland i 1994, samt ca 150 tannleger tilknyttet felles innleveringssystem. Nettverket av innsamlere fungerer rimelig godt og innleveringsandelen øker stadig.

UTFORDRINGER:

Gi bedre informasjon til kommuner, bedrifter og privatpersoner om hva spesialavfall er, og hvordan det skal håndteres. Vi må samtidig få en mer fullstendig oversikt over genererte mengder, utslipp til kommunalt nett og ulovlig deponering og håndtering av spesialavfallet.

REGIONAL OG KOMMUNAL PLANLEGGING

MILJØMÅL:

Nasjonale, regionale og lokale miljømål og miljøhensyn skal ivaretas i den enkelte kommunes arealforvaltningen etter PBL og særlover.

STATUS:

Den regionale og kommunale planlegging er av svært stor betydning for miljøet. En gjennomarbeidet og god kommuneplan er det aller viktigste lokalpolitiske bidraget til miljøvernarbeidet. Kvaliteten på kommunenes eget plangrunnlag variere. De fleste kommunene i Oppland oppfyller lovens minstekrav. Mange kommuner nedprioriterer i dag sin oversiktsplanlegging. Det fører til at utviklingen skjer fra sak til sak. En for stor del av utviklingen skjer på grunnlag av dispensasjoner og reguleringsplaner som avviker fra egen kommuneplan.

Forsøket "miljøvern i kommunene" (MIK), medfører en reformering av miljøvernarbeidet i Norge. Kommunene får et større miljøansvar, og en mer sentral rolle i utformingen og gjennomføringen av miljøvernarbeidet.

Fylkesmannenes miljøvernavdeling og fylkeskommunen har sammen og hver for seg pådriver, støtte og oppfølgingsansvar for: Rikspolitiske Retningslinjer (RPR) for barn og unge, RPR for samordnet areal og transportplanlegging og RPR for verna vassdrag.

UTFORDRINGER:

Kvaliteten på kommunenes plangrunnlag og planforvaltning må heves. Miljøvernavdelinga og fylkeskommunen vil sammen og hver for seg gi veiledning til kommunene.

Alle kommuner må ha en tidsmessig kommuneplan med et handlingsprogram for utvikling av natur- og miljø, og hvor de nasjonale miljømålene er tatt inn. Kommuneplanens arealdel må danne et langsiktig grunnlag for kommunenes arealutvikling, og være et grunnlag for miljøriktige handlinger og vedtak.

Statlig og fylkeskommunal medvirkning overfor kommunenes planlegging og virksomhet, må skje på en slik måte at kommunene blir positive miljøpådrivere.

Gjennom "Miljøvern i kommunene" (MIK), får kommunene et større miljøansvar, og en mer sentral rolle i utforming og gjennomføring av miljøvernarbeidet. Det er derfor viktig at kommunen gir disse oppgavene den nødvendige politiske og administrative prioritet. Forsøket viser at aktiv miljøledelse (både politisk og administrativ) er den viktigste forutsetningen for å oppnå gode resultater i kommunene.